

Foto: Marie Ullmert/Kamerareportage

För greenwashaktivisterna är anonymitetsverket ett medel att ta till när inget annat hjälper. Med anonymiteten som vapen angräps och manipuleras de demokratiska principerna om öppenhet/offentlighet och försiktighet. Demokratins fiender återfinns både på gatan och i maktens korridorer. Måltavlorna för de anonyma greenwashaktivisternas gatstenar har ingen möjlighet att försvara sig då de inte vet varifrån angreppen avlossas. Polisen ansvarar för lag och ordning på gatan. Vem tar hand om greenwashaktivisterna?

Smutskastningens metodik

Med anonymiteten som vapen

Greenwashingfenomenets anatomi är komplex. Att vara anonym när dråpslagen utdelas är ytterligare en ingrediens i denna helhet. Att manipulera med demokratins grundläggande principer kan också gå för sig. Bo Walhjalt har tagit en titt in på maktens och anonymitetens bakgård. Där aktiviteterna planläggs med brutal uppfinningsrikedom.

En av greenwashingens huvudpunkter är att attackera motståndare [1]. Tidigare har berättats om en liten krets professorer på Karolinska Institutet som under lång tid bedrivit en kampanj, "larm om falsklarm", i de stora tidningarna, och som återkommande uttryckt önskemål om censur i form av förhandsgranskning av det som publiceras om hälsorisker [2]. Inger Atterstam stämde i Svenska Dagbladet in i professorskören med två artiklar, där den ena kan betraktas som en ren nidartikel [3].

I en kommentar till Atterstams artiklar skrev jag att hon gjort ett likadant övergrepp tidigare. När det skrevs hade jag ännu inte sett källan, utan litade till min sagesman. Jag har nu sett källan, och tvingas beklaga detta påstående. Där finns ing-

en grund för påståendet och jag ber härmed läsare och den anklagade journalisten om ursäkt [4].

Angreppen i media tillhör det publika, det synliga i attacken. Till det osynliga hör smutskastningen på omvägar. Ett anonymt brev, ett gammalt framgrävt groll och beställning av en utvärdering som redan är gjord, men bara känd av en mycket begränsad krets, dyker upp samtidigt i precis lagom tid före ett planerat pressmeddelande och en myndighetsrapport. Så hoppas man locka till ett mediadrev. Ett illasinnat spel värt att granska.

Ett anonymt brev

Strax efter ett av larmen om larm, i april 2002, skrevs ett anonymt brev adresserat till Hans-Olov Adami på Karolinska Insti-

tutet. Tonen i brevet är kollegial. Innehållet är ett synnerligen hästskt angrepp på Lennart Hardell med grava anklagelser om forskningsfusk och med i svängen åker ett antal forskare som sägs höra till Hardells krets och en anslagsgivare som anklagas för bristande vetenskaplig kompetens, även om uppsåtet kan vara gott. Hardell är den återkommande måltavlan i den utdragna kampanjen som refererats ovan.

Efter ett telefonsamtal mellan Hans-Olov Adami och Lars-Erik Holm skickades det anonyma brevet till Statens Strålskyddsinstitut där Lars-Erik Holm är generaldirektör [5]. Den anonyme brevskrivaren utger sig för att vara en kollega till Hardell under Umeåtiden, alltså en verklig insider. Brevet registrerades inte som inkommande på KI, däremot är följebrevet registrerat som utgående. Om det anonyma brevet kommit via extern- eller internposten vet vi inte, eller om det kommit alls. Bara att det är anonymt, och att det skickas till SSI efter ett telefonsamtal där brevet är "berört". På SSI blev det registrerat. Samma anonyma brev skickades också, samti- ➤

digt, till rektorn vid Örebro universitet, men då med ett längre följebrev från Adami än det till Lars-Erik Holm [6].

Den "hemliga" rapporten

Den "hemliga" rapport Inger Atterstam bygger sitt angrepp på i SvD skrevs av professor emeritus Lars-Gunnar Larsson i Umeå på 80-talet. Att läsa artikeln efter att ha sett Larssons redogörelse och det anonyma brevet ger en déjà vue-upplevelse. Återgivningen av Larssons redogörelse sker mot den klangbotten stämningssläget bjuder i det anonyma brevet.

Vid ett telefonsamtal med Lars-Gunnar Larsson, berättar denne att han under våren-försommaren, alltså ungefär vid samma tid som det anonyma brevet kommit till SSI, kontaktades av tre personer som ville ha kopia på den redogörelse han skrivit. En av dessa personer var Lars-Erik Holm. Eftersom Lars-Gunnar Larsson kände honom skickade han en kopia till Holms hemadress och bad telefonledes att den skulle behandlas konfidentiellt. De andra två som ville ha redogörelsen var inte kända av Lars-Gunnar Larsson, varför de inte fick någon kopia. Dessa två var Björn Cedervall och Magnus Ingelman-Sundberg [2]. Detta enligt vad Lars-Gunnar Larsson uppger. Den vändning saken tagit senare beklagar han i samtalet, och uppger att Hardell ju lämnat en skriftlig redogörelse som Larsson själv funnit adekvat. Följebrevet till Holm ger inte samma intryck.

Det enda exemplar av rapporten som givits ut tycks således vara det som skickades hem till Lars-Erik Holm, men fler var intresserade. Notabelt är att Atterstam skriver: "Varken han eller någon annan (Lars-Gunnar Larsson, min anm.) har påstått eller kunnat visa att svaren blivit manipulerade, alltså att Lennart Hardell skulle ha fuskat" [3]. Samtliga tre som kontaktade Larsson bad om kopia på det dokument som man trodde innehöll påståenden om fusk. Larsson uppger i bestämda ordalag att han sagt ifrån att det inte är fråga om fusk.

Ett beställningsjobb

Våren var en bråd tid för Lars-Erik Holm. Han beställde en utvärdering från International Epidemiology Institute (IEI) av

utvalda forskningsrapporter om strålningseffekter från mobiltelefoner. Beställningen var ställd till John Boice. En av forskningsrapporterna som skulle granskas var under publicering, och utvärderingen skulle vara klar två till fyra veckor efter publikationen av denna [7]. Publiceringen förväntades ske i juni. Föga överraskande gällde det en forskningsrapport av Hardell. Denna hade redan varit aktuell i en juridisk process i USA. Artikeln hade först sänts till en tidskrift där referenterna var negativa, varför artikeln drogs tillbaka och skickades till en annan tidskrift. Domstolen krävde in referenternas bedömning. Redaktionen hade inte dessa kvar, och för att inte avslöja vilka som varit referenter så begärde redaktören in dem själv. Utlåtandena faxades till redaktionen. Båda utlåtandena faxades från IEI, det konsultföretag där John Boice återfinns [8]. Den sägning som beställdes var alltså i princip redan gjord.

Referenterna har tystnadsplikt om de artiklar de granskar, men i detta fall tycks referenterna ha berättat om vad de bedömt, om inte för Motorola, så i varje fall för Motorolas advokater, ty det var därifrån kravet kom, att värderingarna skulle ingå i domstolsmaterialet. Om Boice ock-

“

Referenterna har tystnadsplikt om de artiklar de granskar, men i detta fall tycks referenterna ha berättat om vad de bedömt, om inte för Motorola, så i varje fall för Motorolas advokater...

så har berättat för Lars-Erik Holm om den kommande studien vet vi inte, bara att de känner varandra. De har författat artiklar tillsammans, och båda sitter i FNs strål-skyddskommitté. Att både Boice och McLaughlin är välkända för Hans-Olov Adami (både som medarbetare i projekt på institutionen och som finansierare via IEI) kanske inte betyder något i sammanhanget, men de är samtidigt engagerade i aktiviteter med samma person som måltavla, och det gör påpekandet adekvat. Allt som sker i det fördolda låter sig inte synliggöras för utomstående. Det är själva poängen med manipulativa nätverk.

Att IEI har något slags kontakter med Motorola finns skäl att misstänka på grund av läckan. Vem som döljer sig bakom IEIs delfinansiering av den danska studie som Boice och McLaughlin både deltog i och granskade för SSIs räkning är naturligtvis en företagshemlighet, varför en verklig intressent för denna mobiltelefonstudie är dold [9].

Leverans och attack

I augusti 2002 publicerades den väntade artikeln av Hardell, två månader senare än väntat, och i slutet av månaden, när den av SSI beställda utvärderingen skulle levereras, tar Lars-Erik Holm med sig Lars-Gunnar Larssons "hemliga" redogörelse till SSI och registrerar den som inkommen handling, 3 månader efter mottagandet [10,11,12]. Ett hänvisningsnummer läggs till i diariet så att det anonyma brevet översänt av Hans-Olov Adami inte ska missas.

När pressmeddelandet gick ut om en ny SSI-rapport som bestod av Boice och McLaughlins utvärdering, fanns alltså misstänklighöret som skulle understryka Boicerapportens kritik av Hardell på plats – en kritik som i grunden varit klar redan före beställningen som referentvärdering. Dagen efter pressmeddelandet kom Atterstams artiklar i Svenska Dagbladet [3]. Som av en händelse. Den ende som haft tillgång till rapporten var Lars-Erik Holm, åtminstone enligt Umeåredogörelsens författare.

Umeåredogörelsen faxades några dagar innan SSIs pressmeddelande också till rektorerna vid Örebro och Umeå universitet. Rektorn i Örebro, Jan-Erik Gidlund, berättar vid kontakt om ett telefonsamtal med

Lars-Erik Holm. Holm uppgav då att han rådgjort med juristen på SSI hur Umeå-redogörelsen ska hanteras, och fått rådet att diarieföra det. Eftersom diarieföringen gör redogörelsen offentlig vill han meddela innehållet till universiteten i Örebro och Umeå. Det anonyma brevet hade Adami sett till att plantera i Örebro redan på sen-våren.

Ingenstans framkommer att det är Lars-Erik Holm själv som bett om en kopia av redogörelsen från Umeå, och det har väl heller inte varit meningen att någon ska veta det, än mindre tala om det.

Ännu ett anonymt brev

Den 21 oktober 2002 kommer ett anonymt brev till ett stort läkemedelsföretag. Det innehåller den rapport Lars-Erik Holm fick från Umeå. Följebrevet påstår att företaget stödjer Lennart Hardell genom att annonsera i Medikament. Brevet sändes vidare till Medikament. Rapporten distribueras, men ingen vill stå för distributionen. Hur många annonsörer som fått likartade brev är okänt. Uppenbarligen vill någon bakvägen säkra det pålagda locket.

Den kopia av Umeårapporten som spridits är i de av mig kända fallen en kopia av det på SSI registrerade exemplaret, alltså det som Lars-Erik Holm planterat för tillgänglighet. Varifrån kommer Atterstams exemplar, och hur har hon under rättats om det?

Den omvända offentlighetsprincipen

Den svenska offentlighetsprincipen är till för att maktutövningen (myndigheters

Boice, McLaughlin och Hans-Olov Adami är internationellt välkända och renomméerade forskare, Lars-Erik Holm är generaldirektör på Statens Strålskyddsinstitut med uppgift att värna allmänintresset. Greenwashaktivisterna tillhör gräddan.

aktiviteter) ska kunna granskas. Ett regelsystem finns om diarieföring och arkivering för att garantera offentlighetsprincipens funktionalitet. Här ser vi hur försändelser går andra vägar än via diarieföring och arkivering, och hur offentlighetsprincipen (miss)brukas för att plantera det som ing-

en vill stå för, det vill säga smutskastning av en enskild forskare. Liksom industrin och andra partssympatiserande aktörer föredrar den omvända försiktighetsprincipen demonstreras här hur offentlighetsprincipen omvänds till ett manipulerande maktutövningsinstrument i stället för det granskningsinstrument som det ska vara.

Bortom demokratin

Att tjuv- och rackarspel pågår bakom kulisserna både inom myndigheter och i forskarvärlden förvänar väl ingen, men det som framkommit i granskningen av svensk greenwashing inger känslan av att allmänheten till varje pris ska föras bakom ljuset, hindras att tänka själv. Auktoriteten väljer sanning, också när den är omstridd. Den öppna, fria diskussionen är tabu. Boice, McLaughlin och Hans-Olov Adami är internationellt välkända och renomméerade forskare, Lars-Erik Holm är generaldirektör på Statens Strålskyddsinstitut med uppgift att värna allmänintresset. Greenwashaktivisterna tillhör gräddan. Vi blickar in i ett system som sparat ur genom att demokratiska spelregler samtidigt både körs över och missbrukas i skydd av anonymitet.

Bo Walhjalt
oberoende skribent
Göteborg

Referenser

1. Bo Walhjalt, [Greenwashing — en introduktion](#), Medikament 6/2002, s. 71-77 avsnitten om mål resp. strategi.
2. Id. not 20.
3. "Larmrapporter kan inte styrkas", resp. "Lennart Hardell svensk mästare i cancerlarm", Svenska Dagbladet 19/9 2002.
4. Bo Walhjalt, [Greenwashingens anatomi och praktik – tre aktuella exempel](#) illustrerar patologi, Medikament 7/2002.
5. Statens Strålskyddsinstitut, Dnr

40/1951/02

6. Örebro universitet, Dnr CF/416-2002.
7. Statens strålskyddsinstitut, Dnr 30/1967/02.
8. Kopior av de till domstolen inlämnade referentbedömningarna
9. Johansen C, Boice JD Jr, McLaughlin JK, Olsen JH, Cellular telephones and cancer – a nationwide cohort study in Denmark. J Natl Cancer Inst 93:203-207, 2001.
10. Hardell L, Hallquist A, Hansson Mild K, Carlberg M, Pahlson A, Lilja A. Cellular and cordless telephones and the

risk for brain tumours. Eur J Cancer Prev 2002. En redogörelse för fynden på svenska kan läsas i Medikament 6/2002, Hardell/Hansson Mild: Mobiltelefoner och risken för hjärntumörer.

11. Statens Strålskyddsinstitut, Dnr 40/3039/02, med hänvisningsnummer 40/1951/02.

12. Kjell Hansson Mild, Lennart Hardell, Michael Kundi, Mats Olof Mattsson, [Mobiltelefoner och cancer](#): SSI-rapporten – en tendentiös partsinläga, hävdar svenska forskare, Medikament 7/2002.